

Sygn. akt I ACa 562/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 grudnia 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: Sędzia Beata Kozłowska

Protokolant: Marta Grzeszczyk

po rozpoznaniu w dniu 7 grudnia 2021 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa M. K. i R. K.

przeciwko (...) spółce akcyjnej z siedzibą w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 4 czerwca 2018 r., sygn. akt I C 1267/16

I. zmienia zaskarżony wyrok:

- w punkcie pierwszym częściowo w ten sposób, że zasądza od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz M. K. i R. K. kwotę 335 883,15 zł (trzysta trzydzieści pięć tysięcy osiemset osiemdziesiąt trzy złote piętnaście groszy) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 20 listopada 2019 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 44 684,87 CHF (czterdzieści cztery tysiące sześćset osiemdziesiąt cztery i osiemdziesiąt siedem setnych) franków szwajcarskich z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 20 listopada 2019 r. do dnia zapłaty,

- w punkcie drugim w ten sposób, że zasądza od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz M. K. i R. K. kwotę 11 800 zł (jedenaście tysięcy osiemset złotych) tytułem zwrotu kosztów procesu,

II. oddala apelację w pozostałym zakresie,

III. zasądza od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz M. K. i R. K. kwotę 9 100 zł (dziewięć tysięcy sto złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Beata Kozłowska

Sygn. akt I ACa 562/18

UZASADNIENIE

Powodowie M. K. i R. K. domagali się zasądzenia od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej (poprzednio: (...) Bank Spółce Akcyjnej) solidarnie na swoją rzecz kwoty 335 650,93 zł stanowiącej sumę spłat rat kapitałowo-odsetkowych płaconych przez powodów w PLN (od 15 lutego 2007 r. do 15 października 2014 r., w ramach której to kwoty uwzględnili roszczenie o zwrot opłat dodatkowych z tytułu składek na ubezpieczenie) oraz kwoty 28.361,81 CHF,

stanowiącej sumę spłat rat kapitałowo-odsetkowych płaconych przez powodów w CHF (od 15 października 2014 r.) wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty.

Powodowie wysunęli roszczenie ewentualne na wypadek nieuwzględnienia żądania opisanego powyżej, domagając się zasądzenia od pozwanego solidarnie na rzecz powodów:

- a. kwoty 12.374,08 CHF (co stanowi sumę kwot wpłaconych pozwanemu ponad kwotę wykorzystanego kredytu wraz z oprocentowaniem) oraz kwoty 852,27 zł (co stanowi sumę wpłaconej przez powodów składki na ubezpieczenie) wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty,
- b. kwoty 2.310 zł (co stanowi sumę uiszczoną przez powodów z tytułu składki na ubezpieczenie niskiego wkładu własnego) wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty,
- c. kwoty 10.459,68 zł (co stanowi sumę uiszczonych przez powodów składek na ubezpieczenia na życie) wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty,

Ponadto, powodowie wniesli o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz zwrotu kosztów postępowania.

W uzasadnieniu powodowie podnieśli, iż dochodzą zapłaty od pozwanego zwrotu świadczenia nienależnego obejmującego kwoty bezpodstawnie pobrane przez bank od powodów w oparciu o zawarte w umowie kredytu niedozwolone postanowienia umowne. W ocenie powodów § 7 i § 11 ust. 4 umowy kredytu zawartej między stronami mają charakter klauzul abuzywnych i wobec uznania ich za klauzule niedozwolone umowa powyższa jest nieważna, a między stronami powstaje obowiązek zwrotu świadczeń wzajemnych.

Powodowie zgłosili również roszczenie alternatywne, na wypadek gdyby nie została stwierdzona nieważność przedmiotowej umowy. Roszczenie alternatywne powodowie wywiedli z abuzywnego charakteru klauzul walutowych zawartych w umowie, a wobec wyliczenia, iż na dzień 15 grudnia 2015 r. powodowie wpłacili na rzecz banku kwotę 331.624,48 zł (w przeliczeniu dokonany na podstawie średniego kursu NBP), pozostałe kwoty uiszczone na rzecz pozwanego banku przez powodów stanowią świadczenie nienależne, którego to zwrotu domagają się w swoim żądaniu ewentualnym. Ponadto, powodowie wniesli o zwrot kwot pobranych z tytułu ubezpieczenia niskiego wkładu własnego oraz ubezpieczenia na życie na podstawie niedozwolonych postanowień umowy.

Pozwany (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W. w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości i o zasądzenie od powodów na jego rzecz zwrotu kosztów procesu.

Pismem z dnia 22 lutego 2018 r. powodowie rozszerzyli powództwo w zakresie roszczenia głównego, wnosząc dodatkowo o kwotę 232,22 zł i kwotę 16.323,06 CHF wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia doręczenia pełnomocnikowi pozwanego pisma rozszerzającego powództwo do dnia zapłaty. W zakresie roszczenia ewentualnego powodowie wniesli o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kwoty 31.434,58 CHF wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia doręczenia pisma rozszerzającego powództwo do dnia zapłaty, a w zakresie roszczenia ewentualnego zawartego w pkt 4 pozwu powodowie ograniczyli żądanie do kwoty 10.014,37 zł z kwoty 10.459,68 zł, tj. o kwotę 445,31 zł.

Pismem procesowym z dnia 23 kwietnia 2018 r. pozwany wniósł o oddalenie powództwa w całości, również w zakresie powództwa rozszerzonego.

Wyrokiem z dnia 4 czerwca 2018 r. Sąd Okręgowy w Warszawie:

I oddalił powództwo;

II zasądził od powodów M. K. i R. K. na rzecz pozwanego (...) S.A. z siedzibą w W. kwotę 10 817 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Swe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł na następujących ustaleniach faktycznych i następujących ocenach prawnych:

W dniu 14 grudnia 2006 r. pomiędzy powodami M. K. i R. K., a pozwanym (...) Bank Spółką Akcyjną z siedzibą w W., Oddziałem Bankowości Detalicznej w Ł. (obecnie występującym pod firmą (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w W.), została zawarta umowa nr (...) o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych (...) waloryzowany kursem CHF. Celem kredytu było sfinansowanie zakupu działki oznaczonej nr (...) położonej we wsi L., przy ul. (...) oraz udziału w wysokości 1/9 we współwłasności działki nr (...) stanowiącej drogę dojazdową oraz refinansowanie poniesionych nakładów związanych z zakupem przedmiotowej działki, a także pokrycie opłat okołokredytowych. Kwota kredytu została ustalona na 330.000 zł. Została ona przekazana na rachunek bankowy zgodnie z § 5 ust.1 umowy w złotych polskich. Okres kredytowania został ustalony na 144 miesiące. Kredyt został oprocentowany według zmiennej stopy procentowej, której wysokość w dniu zawarcia umowy została określona w § 1 ust. 8 umowy na 3,24%, przy czym na okres ubezpieczenia kredytu dokonanego zgodnie z § 3 ust. 6 pkt 1 umowy oprocentowanie kredytu ulegało podwyższeniu o 1 punkt procentowy i miało wynosić 4,24%. Po zakończeniu okresu ubezpieczenia miało nastąpić obniżenie oprocentowania o 1 punkt procentowy,

Walutą waloryzacji kredytu był frank szwajcarski (CHF). Zgodnie z § 3 ust. 3 umowy zabezpieczeniem spłaty kredytu było m.in. „Ubezpieczenie niskiego wkładu własnego kredytu” w (...) S.A. i tym samym opłacenie składki ubezpieczeniowej za 36-miesięczny okres ubezpieczenia w wysokości 3,5% różnicy pomiędzy wymaganym wkładem własnym kredytobiorcy, a wkładem wniesionym przez niego faktycznie, tj. 2.310 zł.

W umowie tej powodowie zobowiązali się do spłaty kapitału wraz z odsetkami miesięcznie, w ratach kapitałowo-odsetkowych określonych w § 1 ust. 5, w terminach i kwotach zawartych w harmonogramie spłat. Harmonogram spłat stanowił załącznik nr 1 i integralną część umowy, a został powodom doręczony, zgodnie z § 11 ust. 2 listem poleconym w terminie 14 dni od daty uruchomienia kredytu.

Warunki udzielenia kredytu zostały określone w § 7 umowy. Zgodnie z ust. 1 § 7 umowy (...) udzielił powodom kredytu hipotecznego przeznaczonego na cel określony w § 1 ust. 1 umowy w kwocie określonej w § 1 ust. 2, waloryzowanego kursem kupna waluty CHF wg tabeli kursowej (...) Banku S.A. Kwota kredytu wyrażona w CHF jest określona na podstawie kursu kupna waluty CHF z tabeli kursowej (...) Banku S.A. z dnia i godziny uruchomienia kredytu. Kredyt wypłacony został 28 grudnia 2006 r., a bank obliczył saldo zadłużenia powodów na kwotę 141.600,52 CHF, przy zastosowaniu kursu kupna ze swojej tabeli z godziny 8:05).

Powodowie jako kredytobiorcy zobowiązani byli do spłaty kapitału wraz z odsetkami miesięcznie w równych ratach kapitałowo-odsetkowych, w terminach i kwotach zawartych w harmonogramie spłat. Raty kapitałowo-odsetkowe spłacane miały być w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej (...) Bank S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50.

Na podstawie § 1 ust. 7A i 7B powodowie jako kredytobiorcy obowiązani byli zapłacić kwotę 660 zł tytułem prowizji od ubezpieczenia kredytu w (...) S.A. i (...) S.A. oraz opłacania składki w wysokości 4.876,85 zł tytułem ubezpieczenia na życie i od niezdolności od pracy zarobkowej.

Umowa kredytu zobowiązywała powodów do zabezpieczenia spłaty kredytu poprzez ustanowienie hipoteki kaucyjnej do kwoty 495.000 zł oraz obowiązek opłacenia składki niskiego wkładu własnego kredytu w (...) S.A. (§ 3 ust. 1 i 3 umowy).

Pozwany bank umożliwił kredytobiorcom dokonywanie spłat bezpośrednio w walucie waloryzacji. Powodowie skorzystali z tej możliwości i od 15 października 2014 r. płatności z tytułu rat dokonywane były przez powodów w walucie CHF.

Powyższy stan faktyczny został przez sąd ustalony na podstawie dowodów z dokumentów złożonych do akt niniejszej sprawy, które to dokumenty Sąd Okręgowy uznał za wiarygodne.

Podstawę ustaleń faktycznych stanowiły również zeznania świadka H. P. oraz zeznania przesłuchanych w charakterze stron M. K. i R. K., przy czym Sąd Okręgowy nie dał wiary zeznaniom powodów w zakresie, w jakim utrzymywali oni, iż nie byli informowani o treści warunków umowy kredytu, w szczególności co do warunków ubezpieczenia niskiego wkładu własnego, warunków przewalutowania, warunków spłaty kredytu, obliczania rat kredytu, a także **nie dał wiary twierdzeniom powodów, że nie zostali oni poinformowani o ryzykach związanych z zawarciem kredytu waloryzowanego do kursu CHF/PLN.**

Sąd Okręgowy oddalił wniosek powodów o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego w dziedzinie bankowości i finansów na okoliczność poprawności wyliczeń zawartych w harmonogramie, a ponadto wniosek powodów o sporządzenie przez biegłego harmonogramu spłat kredytu na wypadek stwierdzenia ewentualnych błędów w przedmiotowych wyliczeniach. Wniosek powyższy nie zasługiwał na uwzględnienie, bowiem rolą biegłego nie jest dokonywanie samodzielnych ustaleń faktycznych istotnych dla zastosowania określonej normy prawnej. To strony winny wykazywać fakty, z których wywodzą skutki prawne. Zadaniem biegłego jest jedynie naświetlenie wyjaśnianych okoliczności z punktu widzenia wiadomości specjalnych przy uwzględnieniu zebranego w toku procesu i udostępnionego mu materiału sprawy.

Sąd Okręgowy uznał, że powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie.

Powodowie M. K. i R. K. wystąpili z żądaniem od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. należności z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia z powołaniem na przepis o nienależnym świadczeniu. Powodowie ukształtowali swoje roszczenie w oparciu o abuzywność postanowień § 7 ust. 1 i § 11 ust. 4 umowy o kredyt w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. i wobec uznania ich za abuzywne, wskazali, że wyeliminowanie ich powodowałoby brak określoności świadczenia i w związku z tym nieważność umowy.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że analiza postanowień zawartej przez powodów umowy kredytowej nie daje podstaw do stwierdzenia, że jest ona sprzeczna z art. 69 ust. 1 pr. bankowego. Podpisana przez strony umowa kredytu hipotecznego spełnia przywołane powyżej ustawowe wymogi prawa bankowego. Niewątpliwie umowa kredytu dochodzi do skutku przez złożenie zgodnych oświadczeń woli przez strony, bank zobowiązuje się do oddania określonej sumy do dyspozycji kredytobiorcy, natomiast ten ostatni do jej zwrotu. Skoro w umowie kredytu z 2006 r. jej kwotę określono na 330.000 zł i poddano waloryzacji do CHF, to nie można przyjmować, że kwota kredytu nie została określona. Zawarte w umowie postanowienia, dotyczące kwoty kredytu w PLN oraz poddaniu go waloryzacji do CHF oraz tego zgodnie, z którym uruchomienie kredytu następuje w złotych (PLN) przy jednoczesnym przeliczeniu w dniu wypłaty na walutę szwajcarską (CHF) zgodnie z kursem kupna waluty z tabeli kursowej, nie jest wyłączone z punktu widzenia treści przywołanych powyżej przepisów i nie sprzeciwia się ustawowej definicji umowy kredytu, która powinna między innymi określać kwotę i walutę kredytu, zasady jego zwrotu i jego oprocentowanie. Zdaniem Sądu Okręgowego dopuszczalne jest ułożenie stosunku prawnego w taki sposób, że strony ustalą w umowie inną walutę zobowiązania i inną walutę wykonania zobowiązania. Strony mogą zatem ustalić jako walutę zobowiązania (wierzytelności) walutę obcą, a jako walutę wykonania tego zobowiązania (spłaty wierzytelności) walutę polską. Także z art. 69 prawa bankowego wynika, że określona w umowie kredytu bankowego waluta kredytu oraz określona w tej umowie waluta spłaty kredytu nie muszą być tożsame.

Sąd Okręgowy uznał, że umowa o kredyt hipoteczny wiążąca powodów i pozwany bank w żaden sposób nie uchybiała aktualnie obowiązującym przepisom prawa. W ocenie Sądu Okręgowego wobec braku jednoznacznej normy, która wykluczałaby taką formułę z polskiego porządku prawnego, postanowienie umowne regulujące tzw. klauzule waloryzacyjne musi być uznane za dopuszczalne. Dopuszczalność zawarcia umowy kredytu indeksowanego była wielokrotnie przedmiotem rozważań ze strony sądów różnych szczebli, w tym także Sądu Najwyższego, który to Sąd m.in. w wyroku z dnia 22 stycznia 2016 w sprawie o sygn. akt I CSK 1049/14 stwierdził, iż umowa kredytu

indeksowanego mieści się, oczywiście w ramach konstrukcji ogólnej umowy kredytu bankowego i stanowi jej możliwy wariant (art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 prawa bankowego).

Zdaniem Sądu Okręgowego sformułowania dotyczące samej istoty kredytu waloryzowanego znajdujące swoje odbicie w przedmiotowej umowie, nie przeczą naturze stosunku zobowiązaniowego i czy nie są sprzeczne z zasadami współzycia społecznego, bowiem jeżeli bank udziela kredytu długoterminowego (przykładowo na okres 10, 20 czy 30 lat), to tym samym jest obciążony szczególnym rodzajem ryzyka, z pewnością większym niż jego klient. Bank nie jest bowiem w stanie po tak długim okresie trwania takiego stosunku zobowiązaniowego domagać się przed sądem odmiennego ukształtowania stosunku, który łączy go z klientem, z powołaniem się chociażby na utratę siły nabywczej waluty polskiej. Wynika to wprost z przepisu art. 358¹ § 4 k.c., zgodnie z którym z żądaniem zmiany wysokości lub sposobu spełnienia świadczenia pieniężnego nie może wystąpić strona prowadząca przedsiębiorstwo, jeżeli świadczenie pozostaje w związku z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa. Klient banku znajduje się w dużo korzystniejszym położeniu, bowiem może, z powołaniem się na tzw. klauzulę rebus sic stantibus (art. 357¹ k.c.), domagać się odmiennego ukształtowania stosunku zobowiązaniowego. Jeżeli zatem bank kalkuluje swoje ryzyko kontraktowe i udziela kredytu w złotych polskich, to tym samym udziela go na warunkach odmiennych, z realnym oprocentowaniem znacznie wyższym niż w przypadku, w którym udziela kredytu walutowego lub kredytu złotówkowego indeksowanego do waluty obcej. A robi tak dlatego, że część tego ryzyka związanego z utratą wartości nabywczej złotych polskich pozbawia się i niejako obiektywizuje odnosząc to do waluty, która uzyskuje mniejsze wahania na rynku i tym samym jest walutą „pewniejszą”. Jedną z takich walut jest z pewnością frank szwajcarski. Udzielając kredytu w tej właśnie walucie i tym samym pozbawiając się części tego ryzyka, bank może zaproponować warunki odmienne niż przy kredytach złotówkowych, tj. niższe realne oprocentowanie i niższa marża. W ślad za tym pojawia się ryzyko kursowe, które w takim samym stopniu dotyczy banku jak i jego klienta. Nie do końca bowiem można wykluczyć scenariusz, zgodnie z którym na skutek różnych nieprzewidzianych działań wartość franka szwajcarskiego w stosunku do złotego mogłaby nawet radykalnie spaść.

Sąd Okręgowy wyjaśnił, że nawet gdyby podzielił zapatrywania powodów, zgodnie z którymi część postanowień umownych jest w jakiejś części jest abuzywna, to i tak nie miałoby to wpływu na nieważność całej umowy kredytowej.

Odnosząc się do twierdzeń powodów o niedozwolonym charakterze klauzul zawartych w umowie kredytu wiążącej strony, Sąd Okręgowy wyjaśnił przede wszystkim, że dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy nie mają decydującego znaczenia uprzednio wydane orzeczenia sądowe w innych sprawach, albowiem każdorazowo sąd obowiązany jest do dokonania całościowej oceny materiału dowodowego w celu ustalenia wiążącej strony treści stosunku prawnego. W szczególności nie można uprościć badania sprawy poprzez odwołanie się do prejudycjalnego waloru wyroków Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumenta. Kontrola dokonywana w trybie przepisów art. 479³⁶-479⁴⁵ k.p.c. dotyczy nie analizy konkretnego stosunku zobowiązaniowego, lecz abstrakcyjnie rozumianej treści normatywnej wzorca umownego (niezależnie od tego nawet, czy znalazł on zastosowanie w następstwie zawarcia umowy). Kontrola abstrakcyjna zatem polega na kontroli wzorca jako takiego, w oderwaniu od konkretnej umowy, której wzorzec dotyczy.

Sąd Okręgowy wskazał, że uznanie za klauzulę niedozwoloną postanowienia wzorca na gruncie kontroli abstrakcyjnej przesądza wyłącznie o konieczności wyeliminowania takich klauzul z wzorców umów, natomiast legalność ich stosowania w konkretnej umowie może być badana wyłącznie w trybie kontroli incydentalnej, z uwzględnieniem postanowień całej umowy, rozkładu praw i obowiązków stron, ryzyka jakie ponoszą, itp. Dopiero wówczas, gdy w wyniku takiej kontroli Sąd dojdzie do przekonania, iż postanowienia umowne kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, może przyjąć, iż postanowienia te nie wiążą konsumenta, stosownie do treści art. 385¹ § 1 k.c. Sąd Okręgowy odwołał się w tym zakresie do stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w wyroku z dnia 23 października 2013 roku, sygn. IV CSK 142/13.

Oznacza to, że w niniejszej sprawie zachodziła konieczność przeprowadzenia kontroli incydentalnej.

Sankcja w postaci abuzywności poszczególnych klauzul umownych jest sankcją szczególną, gdyż postanowienie umowne, które uznane zostało za abuzywne, nie może być stosowane.

Odnosząc się natomiast do przesłanki niezgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami, zgodnie z art. 385² k.c. oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny. Zdaniem Sądu Okręgowego nie sposób uznać postanowień umowy kwestionowanych przez powodów, za niezgodne z dobrymi obyczajami w chwili zawierania umowy. To do powodów ostatecznie należała decyzja o zaciągnięciu kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej, informowani byli o ryzyku kursowym i konsekwencjach wynikających z niekorzystnych wahań kursu złotego wobec walut obcych, mogących mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu. Kredytobiorca podejmujący decyzję o zaciągnięciu kredytu waloryzowanego (indeksowanego, czy denominowanego) kursem waluty obcej, każdorazowo działa w kontekście dążenia do uzyskania możliwie jak najkorzystniejszych warunków kredytowania w ujęciu całościowym, tj. do zapewnienia sobie najniższego możliwego poziomu oprocentowania, na poziomie znacząco niższym niż dla kredytów złotych.

Powodowie nie wykazali jakoby ich interes jako konsumentów został w jakikolwiek sposób naruszony. W chwili zawierania umowy powodowie wiedzieli, że kredyt indeksowany jest do waluty obcej, a biorąc pod uwagę ich wykształcenie oraz przy założeniu nawet minimalnej wiedzy ogólnej, opartej na doświadczeniu, wiedzieli, iż kredyt ten jest dla nich w tamtym momencie najbardziej opłacalny, na co wyrazili zgodę mimo świadomości istnienia ryzyka kursowego.

W ocenie Sądu Okręgowego, w okolicznościach niniejszej sprawy nie można stwierdzić, aby postanowienia umowne w zakresie przeliczenia kredytu w oparciu o tabele kursowe banku kształtowały sytuację powodów w sposób niekorzystny i niezgodny z dobrymi obyczajami. W umowie z powodem w sposób jasno określono bowiem oprocentowanie kredytu oraz walutę waloryzacji. Zawierając umowę kredytu i zapoznając się z należyłą starannością z konstrukcją tego typu produktu finansowego powodowie powinni zdawać sobie sprawę z tego, że wysokość rat w poszczególnych miesiącach będzie zmienna i uzależniona od wahań kursów walut i stóp procentowych, od których zależała wysokość oprocentowania kredytu, tym bardziej, iż fakt znajomości tego ryzyka potwierdzili w postanowieniach zawartej umowy. Powodowie w umowie oświadczyli, że zostali zapoznani z kryteriami zmiany stóp procentowych kredytów złotych waloryzowanych kursem waluty obcej, w tym w zakresie zasad dotyczących spłaty kredytu i powyższe zaakceptowali. Powodowie ponadto oświadczyli, że świadomi są, iż z kredytem waloryzowanym związane jest ryzyko kursowe, a jego konsekwencje wynikające z niekorzystnych wahań kursu złotego wobec walut obcych mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu.

Treść przedmiotowej umowy nie odbiega w powyższym zakresie od innych umów tego rodzaju funkcjonujących w obrocie. Powodowie nie mogą wywodzić korzystnych dla siebie skutków prawnych z przyczyn niezależnych od pozwanego banku (sytuacja życiowa i materialna, zmiana kursów walut). Ponadto, przedmiotowa umowa została przez powodów zawarta na okres 144 miesięcy. Jest to tak długi przedział czasowy, że każdy oceniający sprawę z dołożeniem należytej staranności powinien mieć świadomość zmiennej sytuacji gospodarczej w Polsce, w Europie i na świecie. W rozpoznawanej sprawie powodowie do października 2014 r. dokonywali spłaty kredytu przy zastosowaniu określonego w umowie sposobu przeliczeń i w tym czasie nigdy nie kwestionowali sposobu wyliczenia rat kredytu i nie wykazali, że wnosili o zmianę zasad określania ich wysokości. Zatem, w takich okolicznościach nie sposób uznać, że powodowie nie mieli świadomości ryzyka walutowego związanego z kredytem w CHF, a pozwany Bank ukształtował treść zobowiązania sprzecznie z elementarnymi zasadami współżycia społecznego.

Abuzywność klauzul indeksacyjnych wywiedziona była przez powodów również z faktu, że miernikiem waloryzacji był kurs waluty CHF ustalany w sposób dowolny i jednostronny przez bank, a żadne postanowienie umowne nie precyzuje na podstawie jakich obiektywnych i możliwych do sprawdzenia kryteriów Bank ustala kursy publikowane w swojej tabeli.

Zdaniem Sądu Okręgowego zarzut dowolności postępowania banku w zakresie sposobu kształtowania kursu walut zawartych w tabelach kursowych w dużej mierze nie ma mocy. Oczywiście umowy kredytu indeksowanego z istoty swojej są takiego rodzaju, że kredytobiorca jako strona umowy pozostaje bez wpływu na parametry aktualnego próbiezysa wysokości należnej raty. Lecz nie oznacza to ipso facto, że przedsiębiorca (bank) wpływa na ten próbiezys w sposób dowolny.

Wskazać należy, że tabele kursowe banku stanowiące punkt odniesienia dla waloryzacji są realizacją obowiązku banku wynikającego z art. 111 ust. 1 pkt 3 prawa bankowego z dnia 29 sierpnia 1997 roku, zgodnie z którym bank jest obowiązany ogłaszać w miejscu wykonywania czynności, w sposób ogólnie dostępny stosowane kursy walutowe. Co istotne, tabela kursowa banku obowiązuje go nie tylko na potrzeby waloryzacji kredytów indeksowanych w walucie obcej, lecz także w zakresie pozostałych czynności bankowych zależnych od kursu walutowego, czy związanych z obrotem walutą. Tym samym bank zmuszony jest do dostosowania się do czynników umożliwiających konkurencję na tym tle w stosunku do pozostałych podmiotów rynku finansowego i odzwierciedlać realne tendencje rynkowe. Do tych czynników należą bieżące notowania kursów wymiany walut na rynku międzybankowym, podaź i popyt na waluty na rynku krajowym i inne. Oznacza to, że kryteria, które ostatecznie decydują o kursie ogłoszonym w tabeli, nie pozostają tylko w gestii banku, natomiast twierdzenie strony powodowej, że zapis umowny odsyłający do omawianych mierników waloryzacji daje pole dla nieakceptowalnej dowolności banku w kształtowaniu obowiązków konsumenta, jest nieuprawnione.

Nawet gdyby przyjąć, że konstrukcja umowy w zakresie odsyłającym do tabeli kursowych Banku stwarzała potencjalne zagrożenie dla interesów powodów, to z chwilą dokonania zapłaty wpływ na interesy powodów jako konsumentów został już skonkretyzowany. W takiej sytuacji powodowie powinni wykazać, że zastosowanie konkretnych tabel kursowych rażąco naruszyło ich interesy. W istocie powodowie nie mogli tego wykazać, gdyż istota problemu nie leży w tabeli kursowej pozwanego Banku, ale w kursie złotego do franka.

Powodowie podnosząc powyższe zarzuty, powołując się na abuzywność niektórych postanowień umowy wiążącej ich z pozwanym bankiem, wnosili o uznanie całej umowy za nieważną.

Powodowie występując ze swoim roszczeniem w tym zakresie w niniejszej sprawie nie dostrzegają w swych wywodach, iż to oni uzyskali korzyść majątkową kosztem pozwanego bez stosownej podstawy prawnej (jeśli przyjąć, iż umowa jest nieważna to brak jest takiej podstawy). Skoro zatem pozwany w oparciu o nieważną zdaniem powodów umowę wypłacił kwotę 330.000 zł, to on, a nie powodowie, ma roszczenie o zwrot w/w kwoty. Dotychczasowe wpłaty powodów tak złotówkowe, jak i w walucie CHF, których zwrot jest przedmiotem żądania pozwu, nie stanowią świadczenia nienależnego pozwanemu, lecz przeciwnie, przy przyjęciu tezy powodów o bezwzględnej nieważności umowy (tezy tej nie sposób podzielić, o czym była mowa powyżej) - czyniły zadość godnemu ochronie prawnej roszczeniu pozwanego banku, pomniejszając jednocześnie kwotę należną mu do zwrotu z tytułu przywołanej instytucji nienależnego świadczenia.

Wobec powyższych rozważań, w zakresie żądania zapłaty dochodzonych pozwem kwot wywodzonych z faktu nieważności całej umowy kredytu powództwo zostało oddalone z uwagi na oczywistą bezzasadność żądania.

Wobec oddalenia powództwa głównego, Sąd Okręgowy odniósł się do zasadności zgłoszonego przez powodów powództwa ewentualnego. Powodowie wskazali, że roszczenie ewentualne wynika z abuzywnego charakteru klauzul walutowych zawartych w treści umowy.

W ocenie Sądu Okręgowego nawet przyjęcie abuzywności klauzul nie może prowadzić do zmiany umowy kredytu, która wiązała strony. Wyeliminowanie abuzywnych postanowień umowy nie może prowadzić – stosownie do stanowiska przedstawionego przez powodów - do jego zmiany na kredyt złotówkowy wyrażony w walucie polskiej. Uwzględnienie takiego stanowiska byłoby bezsprzecznie korzystne dla powodów, gdyż z umowy kredytowej usunięte zostałyby ryzyko kursowe, a zostałaaby utrzymana wysokość oprocentowania, które dobrane było do waluty, w

której kredyt był waloryzowany, a więc w przedmiotowej sprawie – znacząco niższej niż kredyt złotowy ze średnim oprocentowaniem rynkowym.

O charakterze prawnym umowy decyduje jej treść, a zwłaszcza rodzaj oświadczeń, które strony złożyły w momencie jej zawarcia i na spełnienie jakich świadczeń wskazały.

Zdaniem Sądu Okręgowego nawet gdyby uznać przedmiotowe postanowienia za abuzywne, nie może to prowadzić do „zmiany charakteru zobowiązania”. Umowy kredytowe przewidywały bowiem wprost, że zarówno wysokość udzielonego kredytu, jak i wysokość rat będzie indeksowana w stosunku do kursu CHF i to indeksowanie stanowi zasadniczą cechę tychże umów. Gdyby przyjąć twierdzenia powodów o złotowym charakterze umów kredytowych, to doszłoby do zmiany charakteru pierwotnego zobowiązania przewidującego indeksowanie zarówno kwoty udzielonego kredytu, jak i wysokości raty. W związku z powyższym zdaniem Sądu Okręgowego, poprzez wyeliminowanie klauzul uznanych za abuzywne, nie doszło do zmiany charakteru umów kredytowych z indeksowanych na kredyty złote, albowiem stanowiłoby to zbyt daleko idącą ingerencję w treść umowy.

W zakresie kwestionowanego postanowienia przewidującego obowiązek poniesienia kosztów ubezpieczenia niskiego wkładu § 3 ust. 3 Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że umowy nie sposób uznać, że jest ono rażąco naruszającym interesy konsumenta postanowieniem umownym sprzecznym z dobrymi obyczajami.

W standardowym stosunku z umowy kredytu hipotecznego kredytobiorca angażuje część osobistych środków majątkowych na cel kredytu poprzez wniesienie wkładu własnego. Wówczas udział banku w inwestycji zmniejsza się, a wraz z nim ryzyko banku w udzieleniu swych środków, bowiem inwestycja jest już przynajmniej częściowo sfinansowana. Również w niniejszej sprawie pozwany bank każdorazowo uzależniał udzielenie kredytu hipotecznego od udokumentowania wniesienia środków własnych na cel będący przedmiotem kredytu hipotecznego w wymaganej wysokości. Wysokość środków własnych, jakie wnioskodawca jest zobowiązany wnieść była podawana do publicznej wiadomości. Jednak powodowie odstąpili od sytuacji standardowej, chcąc zminimalizować konieczność angażowania własnych środków majątkowych. Ponieważ brak wkładu własnego pociąga wzrost ryzyka ekonomicznego banku, strony zdecydowały się obrać dodatkowe zabezpieczenie w postaci zapewnienia przejściowej ochrony ubezpieczeniowej spłaty kwoty odpowiadającej standardowemu wkładowi własnemu. W konsekwencji powstała sytuacja, w której osoba trzecia zapewniła ochronę ubezpieczeniową kredytodawcy, zaś koszty tej ochrony ponosił nieangażujący środków kredytobiorca. Biorąc więc pod uwagę powyższe, należy stwierdzić, że wskazana klauzula nie naruszyła w sposób rażący interesów powoda. W ocenie sądu postanowienie o ubezpieczeniu niskiego wkładu własnego stanowiło właściwy i w chwili zawierania umowy pożądanym przez powodów równoważnik zwiększonego ryzyka banku, jak i poniesionych przez kredytobiorcę kosztów.

Ponadto, nie sposób zgodzić się z twierdzeniami strony powodów, jakoby nie zostali oni poinformowani o zasadach funkcjonowania niskiego wkładu własnego. Dodatkowe zabezpieczenie gwarantowało powodom uzyskanie kredytu, co w chwili zawierania umowy z pewnością nie jawiło się powodom jako postanowienie rażąco naruszające ich interesy.

W świetle powyższego, w ocenie Sądu Okręgowego, nie doszło do rażącego naruszenia interesów powodów jako kredytobiorców. Konkludując, Sąd Okręgowy nie stwierdził podstaw dla uznania kwestionowanych klauzul jako niewiążących powodów. W związku z tym efektywne wypełnienie przez zobowiązań płynących z tych postanowień wyklucza możliwość uznania dokonanych przez niego świadczeń za nienależne.

Również odnośnie roszczenia powodów w zakresie zwrotu kwot uiszczonych tytułem składek na ubezpieczenie na życie, Sąd Okręgowy nie przychylił się do stanowiska powodów jakoby postanowienia dotyczące zawarcia umowy ubezpieczenia na życie i od niezdolności do pracy zarobkowej stanowiły klauzule niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ k.c. Powodowie mieli bowiem możliwość zawarcia umowy ubezpieczenia z innym towarzystwem ubezpieczeń, o czym wiedzieli już na etapie podpisywania wniosku o udzielenie kredytu. Powodowie nie skorzystali jednak z tej możliwości, dobrowolnie przystępując do ubezpieczenia oferowanego przez Bank, w ocenie Sądu w dużej mierze z uwagi na wygodę i brak konieczności poszukiwania korzystniejszej oferty, a także dostarczania niezbędnych z tego tytułu dokumentów.

Powodowie zostali poinformowani o warunkach przystąpienia do ubezpieczenia, co zaakceptowali już we wniosku o udzielenie kredytu. W ocenie Sądu brak jest przesłanek przemawiających za uznaniem wskazanych postanowień na abuzywne, powodowie w żaden sposób nie wykazali rażącego naruszenia swoich interesów w związku z przystąpieniem do ubezpieczenia na podstawie przedmiotowych postanowień.

Z tych powodów Sąd Okręgowy oddalił powództwo zarówno w zakresie roszczenia głównego, jak i ewentualnego jako bezpodstawne.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c.

Apelację od tego wyroku wnieśli powodowie. Zaskarżając wyrok w zakresie oddalenia ich roszczenia głównego, jak i roszczeń ewentualnych, powodowie zarzucili:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego przez błędną wykładnię oraz nieprawidłowe zastosowanie art. 69 ust.1 i 2 PrBank w zw. z art. 358¹ § 2 k.c. i art. 353¹ k.c. oraz art. 58 k.c. polegające na przyjęciu, że wprowadzenie do umowy kredytu waloryzacji opartej na dwóch różnych miernikach wartości (kurs kupna i kurs sprzedaży) nie jest sprzeczne z istotą waloryzacji, tj. utrzymaniem w czasie wartości świadczeń stron oraz nie sprzeciwia się zasadom współzycia społecznego i dobrej wiary, a w konsekwencji nie czyni umowy nieważną;

2. naruszenie przepisów postępowania, art. 479⁴³ k.p.c. w zw. z art. 12 ustawy o zmianie ustawy o ochronie konsumentów i konkurencji oraz niektórych innych ustaw z dnia 5 sierpnia 2015 r. (Dz.U 2015 poz.1634) przez uznanie, że prawomocny wyrok wydany przeciwko Pozwanemu w ramach kontroli abstrakcyjnej uznający za niedozwolone postanowienia wzorca umowy o identycznej treści normatywnej z postanowieniami § 7 ust. 1 i § 11 ust. 4 zawartymi w przedmiotowej umowie o kredyt hipoteczny nie stanowi prejudykatu w zakresie tego, czy dane postanowienie ma charakter niedozwolony. W konsekwencji rozszerzona skuteczność prawomocnego wyroku wydanego przeciwko Pozwanemu w ramach kontroli abstrakcyjnej nie ma, zdaniem Sądu pierwszej instancji, zastosowania wobec powodów;

3. naruszenie przepisów prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 385⁽¹⁾ § 1 k.c. polegające na uznaniu, że postanowienia waloryzacyjne umowy, które przewidują dwa różne kursy waluty CHF (kurs kupna i kurs sprzedaży) dla zobowiązania kredytodawcy i kredytobiorcy oraz postanowienia dotyczące przeliczeń międzywalutowych, które uprawniają kredytodawcę do jednostronnego ustalania kursów wymiany waluty PLN/CHF i CHF/PLN, bez wskazania kryteriów określania tych kursów, w tym postanowienie wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone (dalej: rejestr) pod nr (...) nie stanowią niedozwolonych postanowień umownych. Naruszenie prawa materialnego polega także na niezastosowaniu zasady pronijnnej wykładni prawa krajowego w celu zapewnienia pełnej skuteczności dyrektywy. Dotyczy to wymogów, dobrej wiary, równowagi i przejrzystości, które powinny spełniać postanowienia wzorca umowy w świetle autonomicznej i jednolitej wykładni art. 3 ust.1, art. 5 i 6 ust 1 w zw. z art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej dyrektywa);

4. naruszenie przepisów postępowania, art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego i przekroczeniu granic swobodnej oceny dowodów, w tym dokumentacji kredytowej, zeznań świadka H. P. oraz zeznań powodów, którym Sąd Okręgowy nie dał wiary, co doprowadziło do błędnych ustaleń, że bank prawidłowo wywiązał się ze swoich obowiązków informacyjnych wobec kredytobiorców;

5. naruszenie art. 385¹ k.c. w zw. z art. 58 k.c. polegające na przyjęciu, że wyeliminowanie z umowy kredytu istotnych postanowień dla określenia zobowiązań stron (wierzytelności banku i długu kredytobiorcy) nie może prowadzić do stwierdzenia nieważności umowy i niezastosowaniu zasady pronijnnej wykładni prawa krajowego, w celu zapewnienia pełnej skuteczności dyrektywy, tj. art. 6 ust. 1 dyrektywy,

6. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. polegające na błędnej ocenie dowodów z dokumentów dotyczących wpłat powodów, w tym zaświadczeń wydanych przez pozwanego i bankowych dowodów wpłat dokumentujących spłatę kredytu przez

ustalenie, że powodowie uzyskali korzyść kosztem banku, zatem nie mogą żądać zwrotu nienależnego świadczenia przy przyjęciu tezy o bezwzględnej nieważności umowy,

7. naruszenie art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 354 k.c. polegające na przyjęciu, że eliminacja postanowień niedozwolonych nie może prowadzić do zmiany charakteru prawnego zobowiązania przez powiązanie kredytu złotowego ze zmiennym oprocentowaniem na bazie stopy referencyjnej LIBOR,

8. naruszenie art. 227 w zw. z art. 278 k.p.c. przez niezasadne uznanie, że wniosek o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego zmierza do przerzucenia na biegłego obowiązku strony powodowej do zakreślenia podstawy faktycznej dochodzonego roszczenia.

9. naruszenie art. 4794³ k.p.c. w zw. z art. 12 ustawy o zmianie ustawy o ochronie konsumentów i konkurencji oraz niektórych innych ustaw z dnia 5 sierpnia 2015 roku (Dz.U 2015 poz.1634) przez uznanie w ramach kontroli incydentalnej, że postanowienie § 3 ust. 3 przedmiotowej umowy nie ma charakteru niedozwolonego, mimo że postanowienie wzorca umowy o tożsamej treści normatywnej zostało wpisane przeciwko pozwanemu do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c. pod nr (...) oraz nieuwzględnienie prejudycjalnego waloru prawomocnego wyroku przeciwko pozwanemu uznającego, w ramach kontroli abstrakcyjnej, za niedozwolone postanowienie wzorca umowy o identycznej treści normatywnej z postanowieniem § 3 ust. 3 przedmiotowej umowy;

10. naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. polegające na uznaniu, że postanowienie art. 3 ust. 3 dotyczące ubezpieczenia niskiego wkładu własnego (UNWW) o identycznej treści normatywnej z niedozwolonym postanowieniem wzorca umowy wpisanym przeciwko pozwanemu pod nr (...) do rejestru nie jest abuzywna ze względu na brak rażącego naruszenia interesu powodów,

Powodowie wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie roszczenia głównego poprzez zasądzenie od pozwanego solidarnie na ich rzecz kwoty 335 883,15 zł i kwoty 44 684,87 CHF z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od kwoty 335 650,93 zł i kwoty 28 361,81 CHF od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty, od kwoty 232,22 zł i kwoty 16 323,06 CHF od dnia doręczenia pisma procesowego powodów z dnia 21 lutego 2018 roku pełnomocnikowi pozwanego do dnia zapłaty.

W wypadku nie uwzględnienia powództwa w zakresie roszczenia głównego wnieśli o uwzględnienie roszczeń ewentualnych.

Powodowie zgłosili też ewentualny wniosek o uchylenie wyroku w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów zwrotu kosztów procesu.

Pozwany w odpowiedzi na apelację wniósł o oddalenie apelacji powodów.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powodów zasługuje na uwzględnienie, pomimo tego, że nie wszystkie zarzuty podniesione w tej apelacji można uznać za zasadne.

Nie można zgodzić się z zarzutem naruszenia art. 69 ust.1 i 2 ustawy Prawo Bankowe (dalej jako pr. bankowe) w zw. z art. 358¹ § 2 k.c. i art. 353¹ k.c. oraz art. 58 k.c. Pozwany upatruje naruszenia tych przepisów w przyjęciu, że wprowadzenie do umowy kredytu waloryzacji opartej na dwóch różnych miernikach wartości (kurs kupna i kurs sprzedaży waluty) nie jest sprzeczne z istotą waloryzacji, tj. utrzymaniem w czasie wartości świadczeń stron, oraz nie sprzeciwia się zasadom współżycia społecznego i dobrej wiary, a w konsekwencji nie czyni umowy nieważną.

Kwestię tę obszernie wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 grudnia 2019 r. V CSK 382/18, że tego typu zarzut zasadza się przede wszystkim na twierdzeniu, że zastosowanie mechanizmu indeksacyjnego (waloryzacyjnego),

takiego jak zastrzeżony w umowie, a więc przewidującego przeliczanie kwoty wypłacanego kredytu i wysokości rat kapitałowo-odsetkowych według dwóch różnych kursów walut (tzw. spread walutowy) jest sam przez się niezgodny z art. 69 ust. 1 pr.bank, która to teza, zdaniem Sądu Najwyższego nie znajduje potwierdzenia w rozwiązaniach legislacyjnych i dotychczasowym dorobku judykatury. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że dopuszczalność zastrzeżenia spreadu wynikała pośrednio z art. 22 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz. U. Nr 126, poz. 715 z późn. zm.; dalej - "u.k.k. z 2011 r."), który obowiązywał do dnia 22 lipca 2017 r., przewidując obowiązek podania konsumentowi przed zawarciem umowy o kredyt zabezpieczony hipoteką m.in. informacji o zasadach ustalania wysokości spreadu walutowego oraz sposobie informowania konsumenta przez bank o jego wysokości w czasie obowiązywania umowy (pkt 9) oraz informacji o wpływie spreadu walutowego na wysokość kredytu oraz wysokość rat kapitałowo-odsetkowych (pkt 10). Oznacza to, że w założeniu ustawodawcy tego rodzaju mechanizm indeksacji - wprost gdzie indziej nie uregulowany - nie był sprzeczny z ogólną konstrukcją umowy kredytu przewidzianą w art. 69 ust. 1 pr.bank. W tej sytuacji nie ma podstaw, by przyjąć, że uchylenie przywołanego przepisu mocą art. 82 pkt 10 ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz. U. z 2017 r. poz. 819) oznacza ograniczenie elastyczności art. 69 ust. 1 pr.bank. Elastyczność tę potwierdza także orzecznictwo dotyczące umów kredytu zawieranych jeszcze przed wejściem w życie ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim. Sąd Najwyższy wskazał, że w wyroku z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14 (OSNC 2016, Nr 11, poz. 134) umowa kredytu indeksowanego (in casu przewidującego spread walutowy) mieści się w konstrukcji ogólnej umowy kredytu bankowego i stanowi jej możliwy wariant (art. 353¹ k.c. w związku z art. 69 pr. bank.). Ogólniej rzecz ujmując, w dotychczasowym orzecznictwie dopuszczalność zastosowania takiego mechanizmu nie była sama przez się kwestionowana w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jak i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, który skupiał swą uwagę przede wszystkim na ocenie charakteru i transparentności klauzul kształtujących ten mechanizm w kontekście art. 4 ust. 1 i 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L 95 z dnia 21 kwietnia 1993 r., s. 29 z późn. zm.; polskie wydanie specjalne Dz. Urz.UE: rozdział 15, t. 2, s. 288, ze sprostowaniem z dnia 13 października 2016 r., Dz. Urz.UE.L 2016, nr 276, s. 17 - dalej: "dyrektywa 93/13"). Nie ma zatem wystarczających podstaw, by uznać, że zastosowanie indeksacji przewidującej spread jest samo przez się sprzeczne z art. 69 ust. 1 pr.bank.

Podzielając tę argumentację Sąd Apelacyjny wyżej wskazane zarzuty powodów uznaje za chybione.

Kwestionowane przez powodów postanowienia umowy mogą być uznane za niedozwolone i w konsekwencji może dojść do upadku umowy, jeśli po ich eliminacji, umowa nie może być nadal utrzymana w mocy.

Zgodzić się należy z powodami, iż w myśl art. 479⁴³ k.p.c. prawomocny wyrok ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowień wzorca umowy do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2. W uchwale z 20 listopada 2015 r. III CZP 17/15 Sąd Najwyższy wyjaśnił, że przewidziana w art. 479⁴³ k.p.c. rozszerzona podmiotowo prawomocność materialna wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone działa jednokierunkowo, tj. na rzecz wszystkich osób trzecich, ale wyłącznie przeciwko pozwanemu przedsiębiorcy, przeciwko któremu ten wyrok został wydany. Udzielana w tych granicach w ramach tej kontroli ochrona prawna pozostaje skuteczna, ponieważ z jej dobrodziejstw w stosunku do pozwanego przedsiębiorcy korzystać może każdy, kto chce powołać się na niedozwolony charakter postanowień wzorca umowy, stosowanego przez tego przedsiębiorcę, a zakwestionowanego przez sąd ochrony konkurencji i konsumentów. Przedsiębiorca musi zatem liczyć się z tym, że w każdym indywidualnym sporze z jego udziałem sąd - pozostając związany prejudycjalnym skutkiem tego wyroku - będzie musiał uznać dane postanowienie umowne za niedozwolone. Przytoczone stanowisko Sąd Apelacyjny podziela. Przyjęcie przeciwnego poglądu osłabiałoby efektywność ochrony interesów konsumentów, gdyby skutki wpisu do rejestru niedozwolonych postanowień umownych ograniczały się tylko do stron procesu, w którym zapadł wyrok stanowiący podstawę wpisu.

Nawiązując do realiów rozpoznawanej sprawy, należy stwierdzić, że klauzula indeksacyjna o treści tożsamej z tymi, które kwestionują powodowie (§ 11 ust. 4 umowy kredytu) została wpisana do rejestru niedozwolonych postanowień

umownych pod numerami (...) na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w W. wydanego w sprawie przeciwko (...) (wyrok (...) z 27 grudnia 2010 r. XVII AmC 1531/09). Ze względu na tożsamość pozwanego przedsiębiorcy w rozpoznawanej sprawie i w sprawie, w której dokonano kontroli abstrakcyjnej postanowienia o identycznym brzmieniu i treści normatywnej, co kwestionowany przez powodów § 11 ust.4 umowy kredytu, występuje związaną oceną prawną, co do niedozwolonego charakteru tego postanowienia (art. 479⁴³ k.p.c.).

Niezależnie jednak od tego związania, należy podkreślić, że ocena postanowień o indeksacji kredytu w aspekcie dobrych obyczajów i interesów konsumenta (art. 385¹ §1 k.c.) nie może być zawężona tylko do przyjętego w umowie mechanizmu przeliczenia waluty krajowej na walutę obcą, która w konstrukcji kredytu indeksowanego posłużyła za miernik waloryzacji. Istotą kredytu denominowanego w walucie obcej, jak i kredytu indeksowanego do waluty obcej jest ryzyko zmiany kursu waluty, które w przypadku deprecjacji waluty krajowej w stosunku do waluty kredytu w sposób nieograniczony obciąża kredytobiorcę. Z tego względu w ocenie Sądu Apelacyjnego przedmiotem oceny w aspekcie naruszenia dobrych obyczajów i interesów konsumenta (art. 385¹ § 1 k.c.) powinna być klauzula ryzyka kursowego w znaczeniu szerokim, a więc te wszystkie postanowienia umowy, których elementem jest ryzyko kursowe.

Pogląd ten znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na tle wykładni przepisów dyrektywy 93/13. W sprawach dotyczących kredytów denominowanych lub indeksowanych do walut obcych TSUE nie zawęza swojej oceny do klauzul przeliczeniowych, czy klauzuli spreadu walutowego, lecz odnosi się do klauzuli ryzyka walutowego (tak np. w wyroku z 14 marca 2019 r. C-118/17, pkt 35). Wskazuje, że warunek umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, zgodnie z którym ryzyko kursu wymiany obciąża bez żadnych ograniczeń konsumenta – jako kompensata za korzystniejszą stopę procentową jest warunkiem określającym główny przedmiot umowy, którego nieuczciwy charakter, co do zasady nie może być badany. Można jedynie badać nieuczciwy charakter tego warunku i stwierdzić, że jest on nieuczciwy, jeżeli w momencie zawierania umowy i biorąc pod uwagę tekst i informacje otrzymane od instytucji kredytowej treść tego warunku nie była jasna ani zrozumiała dla właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego przeciętnego konsumenta (tak też TSUE w wyrokach z: 20 września 2018 r., C-51/17, pkt 68, 14 marca 2019 r. C-118/17, pkt 48 oraz 3 października 2019 r. C-260/18 pkt 44). Stanowisko to koresponduje z art. 385⁽¹⁾ § 1 zd. 2 k.c., stanowiącym implementację art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, zgodnie z którym w umowach konsumenckich ocena postanowień umownych pod kątem ich sprzeczności z dobrymi obyczajami i naruszeniem interesów konsumenta nie dotyczy postanowień określających główne świadczenia stron w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

Powodowie w swej apelacji zakwestionowali ustalenie Sądu Okręgowego, co do prawidłowego poinformowania powodów o ryzyku kursowym związanym z zawartą przez strony umową kredytu indeksowanego do kursu waluty obcej, co ma znaczenie dla oceny, czy postanowienia umowy w tym zakresie są jednoznaczne, zrozumiałe dla konsumenta. Wymogu przejrzystości warunków umownych wynikającego z art. 4 ust. 2 i z art. 5 dyrektywy 93/13 nie można zawęzać do zrozumiałości tych warunków pod względem formalnym i gramatycznym. Ponieważ ustanowiony przez wskazaną dyrektywę system ochrony opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, między innymi ze względu na stopień poinformowania, omawiany wymóg wyrażania warunków umownych prostym i zrozumiałym językiem, a więc wymóg przejrzystości ustanowiony w tej dyrektywie, musi podlegać wykładni rozszerzającej (wyrok z dnia 3 marca 2020 r., (...), C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 50 i przytoczone tam orzecznictwo).

Zarzuty powodów w tym zakresie uznać należy za zasadne.

Trzeba przede wszystkim wskazać, że ciężar dowodu dopełnienia obowiązku informacyjnego spoczywa na pozwanej instytucji bankowej. Jak bowiem wyjaśnił TSUE w wyroku z dnia z dnia 10 czerwca 2021 r. C-776/19, wykładni dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie temu, by ciężar dowodu w zakresie prostego i zrozumiałego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 4 ust. 2 tej dyrektywy spoczywał na konsumentach.

Pozwany odwołał się do oświadczeń powodów ujętych w przygotowanych przez pozwanego dokumentach, że zostali pouczeni o ryzyku kursowym. Podpisanie przez powodów ogólnikowego zapewnienia ujętego w § 29 umowy, że są świadomi, że z kredytem waloryzowanym związane ryzyko kursowe i w pełni je akcentują, bez wskazania jakie konkretnie informacje zostały przekazane kredytobiorcom, nie jest wystarczające do uznania, że pozwany udzielił powodom informacji pozwalających im na zrozumienie skali ryzyka kursowego związanego z zawartą umową. Tymczasem w wyroku z 20 września 2018 r. C-51/17 (pkt 78) interpretując art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, TSUE wskazał, że warunek dotyczący ryzyka kursowego musi zostać zrozumiany przez konsumenta zarówno w aspekcie formalnym i gramatycznym, jak i w odniesieniu do jego konkretnego zakresu, tak aby właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i rozsądny przeciętny konsument mógł nie tylko dowiedzieć się o możliwości spadku wartości waluty krajowej względem waluty obcej, w której kredyt był denominowany, ale również oszacować – potencjalnie istotne – konsekwencje ekonomiczne takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych (podobnie TSUE w wyroku z 20 września 2017 r., C 186/16, pkt 49). Odwołując się do wcześniejszego orzecznictwa wyjaśnił, że kredytobiorca musi zostać jasno poinformowany, że podpisując umowę kredytu denominowanego w walucie obcej ponosi pewne ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku spadku wartości waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie, w stosunku do waluty obcej, w której kredyt został udzielony. Kontynuacją tej linii orzeczniczej jest wyrok TSUE z 10 czerwca 2021 r. C-776/19, w którym wyrażono pogląd, że w ramach umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, narażającej konsumenta na ryzyko kursowe, nie spełnia wymogu przejrzystości przekazywanie temu konsumentowi informacji, nawet licznych, jeżeli opierają się one na założeniu, że równość między walutą rozliczeniową, a walutą spłaty pozostanie stabilna przez cały okres obowiązywania tej umowy. Jest tak w szczególności wówczas, gdy konsument nie został powiadomiony przez przedsiębiorcę o kontekście gospodarczym mogącym wpłynąć na zmiany kursów wymiany walut, tak że konsument nie miał możliwości konkretnego zrozumienia potencjalnie poważnych konsekwencji dla jego sytuacji finansowej, które mogą wynikać z zaciągnięcia kredytu denominowanego w walucie obcej (por. pkt 74 wyroku TSUE z 10 czerwca 2021 r., C-776/19).

Postanowienia umowy określające mechanizm indeksacji, określają główny przedmiot umowy. Z orzecznictwa TSUE wynika że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Za takie uznawane są m.in. postanowienia, które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy-konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (por. np. wyroki: z dnia 14 marca 2019 r., C – 118/17 czy z dnia 3 października 2019 r., C – 260 i przywoływane w nich orzecznictwo). Klauzula waloryzacyjna związana jest z samym charakterem zobowiązania dłużnika, współokreśla je, a przez to powinna być traktowana jako główny element umowy kredytowej.

Według art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 warunki umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, które nie były indywidualnie negocjowane, uznaje się za nieuczciwe, jeśli stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. W wyroku z 10 czerwca 2021 r. (C- 776/19, pkt 100-103) TSUE przyjął, że w świetle wiedzy i większych środków, jakimi dysponuje przedsiębiorca w celu antycypowania ryzyka kursowego, które może urzeczywistnić się w dowolnym momencie w trakcie obowiązywania umowy, a także nieobjętego górnym pułapem ryzyka wahań kursów wymiany walut, jakim obciążają konsumenta warunki umowne takie, jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, należy stwierdzić, że takie warunki mogą prowadzić do znaczącej nierównowagi wynikających z danej umowy kredytu praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. Obciążenie konsumenta nieproporcjonalnym do kwoty kredytu długoterminowym ryzykiem zmiany kursu prowadzi do sytuacji, w której zwiększenie kapitału pozostałego do spłaty w walucie krajowej nie jest zrównoważone różnicą między stopą oprocentowania waluty obcej a stopą waluty krajowej, przy czym istnienie takiej różnicy stanowi dla kredytobiorcy zasadniczą korzyść kredytu denominowanego w walucie obcej. Z tych przyczyn TSUE przyjął, że warunki umowy kredytu, przewidujące, iż waluta obca jest walutą rozliczeniową, a euro jest walutą spłaty, i powodujące skutek w postaci ponoszenia nieograniczonego ryzyka kursowego przez kredytobiorcę, mogą doprowadzić do powstania znaczącej nierównowagi wynikających z tej umowy kredytu praw

i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, jeśli przedsiębiorca nie mógł racjonalnie oczekiwać, przestrzegając wymogu przejrzystości w stosunku do konsumenta, iż ten konsument zaakceptowałby, w następstwie indywidualnych negocjacji, nieproporcjonalne ryzyko kursowe, które wynika z takich warunków (pkt 103 wyroku TSUE z 10 czerwca 2021 r., C-776/19).

Przytoczone stanowisko Sąd Apelacyjny podziela, uznając że w ustalonym stanie faktycznym umowne klauzule indeksacyjne, obciążające powodów, jako konsumenta nieograniczonym ryzykiem zmiany kursu waluty indeksacji kredytu są sprzeczne z dobrymi obyczajami i w sposób rażący naruszają interes powodów jako konsumentów (art. 385¹ § 1 k.c.).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego w sytuacji, gdy postanowienia te zostały ujęte we wzorze umowy opracowanym przez pozwany bank, uznać należy, że nie były one indywidualnie z powodami uzgodnione. Sam bowiem fakt, że powodowie uzgodnili z bankiem kwotę kredytu i z rodzaj umowy, którą ostatecznie zawarli z pozwanym, tj. umowę kredytu indeksowanego kursem waluty obcej, nie oznacza, że przedmiotem indywidualnych uzgodnień z powodami były poszczególne postanowienia regulujące mechanizm indeksacji.

Co do zasady, niedozwolone postanowienia nie wywołują skutków prawnych od samego początku i z mocy prawa. Strony pozostają natomiast związane umową w pozostałym zakresie, chyba że z uwagi na charakter nieuczciwego postanowienia jego wyeliminowanie nie pozwala na ustalenie praw i obowiązków stron. Wówczas nie ma realnej możliwości wykonywania umowy, a to wyklucza jej utrzymanie. Zastosowanie szczególnej sankcji art. 385¹ § 2 k.c. wyłącza stosowanie do umowy art. 58 § 3 k.c.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego skoro abuzywne postanowienia umowy zawartej przez strony, określają główny przedmiot umowy, to utrzymanie umowy bez tych postanowień nie jest możliwe.

Przedstawiony pogląd znajduje potwierdzenie w wykładni przepisów dyrektywy 93/13 w wyroku TSUE z 3 października 2019 r. (C-260/18, pkt 44), zgodnie z którą skoro klauzule dotyczące ryzyka wymiany określają główny przedmiot umowy kredytu, to obiektywna możliwość utrzymania obowiązywania umowy kredytu wydaje się niepewna.

Szerzej kwestię możliwości utrzymania umowy w mocy wyjaśnił TSUE w wyroku C-19/20, w którym stwierdził, że zarówno brzmienie art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, jak i wymogi pewności prawa przy prowadzeniu działalności gospodarczej przemawiają za przyjęciem przy wykładni tego przepisu podejścia obiektywnego, w ramach którego sytuacja jednej ze stron umowy – w niniejszym przypadku konsumenta – nie może zostać uznana za decydujące kryterium rozstrzygające o dalszym losie umowy (zob. wyrok z dnia 15 marca 2012 r., P. i P., C 453/10, EU:C:2012:144, pkt 32). Postanowienia dyrektywy z jednej strony nie stoją na przeszkodzie temu, by sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą, a konsumentem, w wypadku gdy odstraszący cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, o ile element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, które może być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Z drugiej strony przepisy te stoją na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty, czego zbadanie należy do tego sądu.

Kierując się tymi wskazaniem, Sąd Apelacyjny uznaje, że skoro postanowienia odnoszące się do ustalania kwoty kredytu w oparciu o kurs CHF określają główny przedmiot umowy, to utrzymanie umowy bez tych postanowień nie jest możliwe, bowiem poprzez usunięcie mechanizmu indeksacji doszłoby do zmiany istoty postanowień umowy określających główny przedmiot umowy. Poza tym, bez odwołania się do kursów walut obcych nie byłoby możliwym określenie wysokości zobowiązania powodów oraz wysokości rat, które powodowie byli obowiązani spłacać. Wobec braku zgody powodów na utrzymanie umowy w pełnym kształcie, a więc obejmującym również postanowienia abuzywne, należy stwierdzić jej upadek.

Jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy.

W konsekwencji Sąd Apelacyjny w oparciu o art. 386 § 1 k.p.c., uwzględniając apelację powodów, zmienił zaskarżony wyrok w punkcie pierwszym częściowo w ten sposób, że zasądził od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz M. K. i R. K. kwotę 335 883,15 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 20 listopada 2019 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 44 684,87 franków szwajcarskich z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 20 listopada 2019 r. do dnia zapłaty.

Odsetki od zasądzonych na rzecz powodów kwot Sąd Apelacyjny zasądził od dnia 20 listopada 2019 r., uznając tę datę za pierwszy dzień opóźnienia pozwanego banku. Kierując się wytycznymi wyrażonymi w uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r. w sprawie III CZP 6/21, Sąd Apelacyjny był zobligowany do ustalenia, czy i kiedy powodowie jako konsumenci powzięli stanowczą i świadomą decyzję, że nie chcą potwierdzić klauzul waloryzacyjnych i że nie zgadzają się na dalsze trwanie umowy. Kaskadowa konstrukcja roszczeń dowodzi, że powodowie co najmniej dopuszczali dalsze wykonywanie umowy.

W ocenie Sądu Apelacyjnego dopiero ze stanowiska powodów zajętego w piśmie z dnia 19 listopada 2019 r złożonego w odpowiedzi na pismo pozwanego, w którym domagał się pouczenia powodów o skutkach upadku umowy, można wywieść, że powodowie byli świadomi skutków upadku umowy, a mimo to nie godzili się na dalsze związanie umową w pierwotnym kształcie. Zatem dopiero w tej dacie można uznać, że brak jest po stronie powodów świadomego potwierdzenia zapisów umowy i zgody na jej trwanie. Apelacja dotycząca odsetek za wcześniejszy okres, jako niezasadna, została więc oddalona w oparciu o art. 385 k.p.c.

Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok również w punkcie drugim w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach procesu w ten sposób, że zasądził od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz M. K. i R. K. kwotę 11 800 zł, obejmującą wynagrodzenie pełnomocnika powodów oraz opłatę od pozwu.

Sąd Apelacyjny zasądził również od pozwanego na rzecz powodów kwotę 9 100 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Beata Kozłowska